

ρεϊ ζούλια μὰ λύπη», ἀρ. 288, σ. 6, στ. 2· «ὅχι σὲ ποσότητα μὰ σὲ ποιότητα», ἀρ. 279, σ. 3, στ. 1 «δὲν τίς ἀποφασίζουμε μὲς μὰ οἱ προπατόροι μας» ἀρ. 279, σ. 6, στ. 1· «δὲ βγάξει μιὰ μὰ σκύβει τὸ κεφάλι», ἀρ. 279, σ. 8, στ. 2· «δὲν πουλιέται μὰ χορίζεται», ἀρ. 279, σ. 9, στ. 1· «δὲ δουλέψανε μὲ συνείδηση μὰ μὲ σφύρο», ἀρ. 303, σ. 5, στ. 2.

ΕΙΣΑΓΙΟΣ ΓΙΑΝΙΔΗΣ

ΔΥΟ ΛΟΓΙΑ

Εἶχα ἀπὸ καιρὸ πολὺ στὸ νοῦ μου τὸ «Νουμᾶ» καὶ δὲν εὗρισκα τρόπο νὰ στρώσω πέντ' ἐξ ἰδέες νὰ σὰς τίς προσφέρω. Μοιάζω μὲ τὴν ιδιότροπη μάννα πού τρέμει νὰ στείλῃ στὸ νεῖο κμαρωμένη μοναχοκόρη, γιατί τῆς φαίνεται πὼς δὲν ἔχει φόρεμα κατάλληλο—νὰ συλλογίζεται κανεὶς νὰ ντύσῃ μιὰ ἰδέα! σὺναι πολλοί, πού τὸ στοχάζονται δουλειὰ μικρὴ—μιὰ τσιμπιὰ στὸ μελάνι—λίγο γυαλιστερό χαρτί καὶ ὅποιον δὲν τ' ἀρίσει, ἄς λέγῃ—ἐγὼ, ἔχω ἄλλη γνώμη—ὅταν μὲ πιάνει ὁρεξὴ νὰ γράψω, εἶμαι δειλὸς σὰ νιοπαντρεμένη κόρη—καὶ στὸ ὕστερο ἀμὰ ἰδῇ τὸν ἥλιο τὸ παιδί τῆς φαντασίας μου, σὰν τὸ σχολαστικὸ τῶν ἡμερῶν τοῦ Διογένη τὸ κρύβω, γιατί ντρέπομαι νὰ παρουσιάσω στὸν κόσμον τόσο δὲ πρᾶματακι!

Ἀλλὰ μοῦφερε τὸ αἷμα στὸ κεφάλι, τὸ γράμμα πού ἐδημοσιεύσατε τίς περασμένες, καὶ μὲ κίνητο νὰ κουράσω τὴ καλοσύνη σας, παρακαλῶ, κάμετέ μου, ἂν θέλετε λίγη θέση νὰ καθίσω κοντὰ σας.

Πὼς σὰς φαίνεται αὐτὸ τὸ συμβολικὸ ξεθέμασμα; καὶ πὼς ἀλλοιῶς νὰ τὸ ὀνομάσουμε—σ' ἐμένα ἄρесе πολὺ—πᾶρα πολὺ, τὸ διάβασα καὶ τὸ ξαναδιάβασα. Ὅπως καμμιά φορὰ βλέπει κανεὶς παιδιὰ τοῦ δρόμου νὰ χαλεύουν μ' ἓνα κερὶ στὸ χέρι στὸ σκοτάδι τίς δεκάρες πού ἐκυλίσσαν ἀπὸ τίς τσέπες ἀπρόσχετου διαδάτη, ὅμοια καὶ γὼ μὲ τὸ ταπεινὸ φανάρι τοῦ τεχνικροῦ ἐτριγύρισα καὶ ἔβαλα στὸ χέρι κάμποσο ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ θησαυρὸ πού ἐσκόρπισε στὴς στῆλες τοῦ «Νουμᾶ» ἡ ἐμπνευσμένη αὐτὴ διαβατικὴ πέννα.

Τί ὁμορφο γράμμα! μὰ τὴν ἀλήθεια ὁμορφο—ἀνώμαλο ἂν θέλετε, δυσκολονύητο λίγο, ἀλλὰ πρωτότυπο, γιομάτο αἰσθημα καὶ πάθος! Ἐκεῖνη πού τῷγραφε δὲν εἶναι ἴσως συγγραφέας, γιατί δὲν ἔλαβε

καιρὸ νὰ γίνῃ τέτοια, ἢ, ἀκόμα καλῆτερα γιατί αὐτὴ ἡ δουλειὰ δὲ θὰ τῆς ἄρесе. Κι αὐτὸς εἶναι ἄσφαλτα ὁ λόγος πού σὲ κάνει νὰ βρίσκῃς στὸ γράψιμό της περισσότερὴ ἐμπνευση παρὰ μέθοδο καὶ συγχότερα τὴν καρδιά ἀπὸ τὸ κοντούλι, δὲν ἔχω καμμιά ἀμφιβολία πού ἂν εἶχε θέληση, θὰ εἶχε κάμει κάτι πολὺ μεγαλεῖτερο ἀπὸ κείνο πού ἔκαμε. Μιὰ συλλογὴ, ἂν μὰς εἶχε χαρίσει ἀπὸ παρόμοια γράμματα, ἀγαπητὲ «Νουμᾶ», θὰ εἶχαμε στὸ ἐνεργητικὸ μας σήμερα πού μιλοῦμε, ἓνα τόμο πού θὰ ἔδειξε ὅτι καὶ ἂν πῆς. Γιὰ τὴν ὥρα, ἔγραψε γιατί αὐτὴ στάθηκε τὴν ἀνάγκη νὰ σκεδιάσῃ στὸ χαρτί ὅτι ἔβλεπε μπροστά της· ἀλλὰ στὸν ἴδιον τὸν καιρὸ, δὲν ἔλαβε τὸν κόπο νὰ σκεφτῇ ἂν εἶναι εὐκολο στὸν καθένα πού θὰ διχάσῃ νὰ μπῇ στὴν ἐννοια ἀπὸ τὸ γράψιμό της.

Ἄν καί, μὲ λίγη προσοχὴ βρίσκει κανεὶς ἐκεῖ μέσα ὅτι χρειάζεται γιὰ νὰ εὐχαριστῇ καὶ κάτι παραπάνω. Γράψιμο ὅμως ὁμορφο—ὅλο ἓνα χρώμα—μὲ φράσες ζωηρές, λίγο ἀσυνάρτητες ἂν θέλετε, μὲ τὴν ἴδια πάντα σκέψη πού ἴσως πηγαινόρχεται πολὺ· ἀλλ' αὐτὸ δὲν κάνει καὶ τόσο κακὸ, τὸ μοναχὸ ἀληθινὸ ἐλάττωμα πού τοῦ βρίσκω, εἶναι οἱ εἰκόνες του, μού φαίνονται πολὺ στίρες, σὲ καιρὸ, πού κατὰ τὴν κρίση μου, ἔπρεπε νάρχουνται μπροστά τόσο μοναχά, ὅσο χρειάζεται γιὰ νὰ τίς ἀρπάζει κανεὶς στὸ φτερό. Ἀλλὰ, καὶ μ' αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐλαττώματα, τὸ γράμμα εἶναι ὁμορφο! εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ καλῆτερα ἀπ' ὅσα ὡς τὴν ὥρα, ἔτυχε νὰ μελετήσω. Ἐκεῖ μέσα τοῦ ψυχῆς δυνατὴ, μιὰ δύναμη πού χάνεται στὰ φυλλοκάρδια σὰ σίδερο ἀναμμένο, φέρνει τὴ σκέψη σὲ ὕψι αἰθέρια καὶ ξανοίγει στὸ μυαλὸ ἰδέες καὶ λογισμοὺς ἀπὸ εὐγένεια γιομάτους, ἀπλώνεται σὰ γαλάζιος ὁρίζοντας ἀνοιχτός καὶ στὰ βαθεῖα ὁριά του συχνοβολεῖ λάμψη πού φωτίζουνε τὴ συνείδηση καὶ παρηγοροῦνε τὴν καρδιά.

Φοδᾶμαι μὴ πῶ κάτι ὑπερβολικὸ· ἀλλὰ, θὰ τὸ μολογήσω μ' ὅλη μου τὴν εἰλικρίνεια—ἂν ἐτύχαινε νὰ γνωρίσω πρωτῆτερα τὴ συγγραφέα καὶ μού ζητοῦσε τὴ γνώμη μου, θὰ τῆς εἶχα βάλει στὸ νοῦ νὰ γράψῃ αὐτὸ τὸ γράμμα. Ἡ φυσικὴ της κλίση, ὁ χαρακτήρας της, ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο σκέφτεται, φωνάζουνε μ' ὅλη τους τὴ δύναμη πὼς αὐτὴ εἶναι ἡ δουλειὰ της.

Μπορεῖ ὅμως νὰ βρεθῇ κάποιος νὰ πῇ—καὶ τί

τό, ἐπειδὴ κρίνουν τὰ διάφορα βιβλία πού πῆφτουν στὰ χεῖρα τους κάπως δογματικὰ καὶ χωρὶς νὰ λογαριάζουν καθόλου τίς ἀνθρωπολογικὲς καὶ κοινωνιολογικὲς ἀφορμὲς πού πρωτοστατοῦνε στὸ γέννημα, στὸ μέστωμα καὶ στὸν ἔκπεσμο μιᾶς φιλολογίας, ἴσως γι' αὐτὸ λέω βρήθηκαν μερικοὶ πού εἶπαν πὼς βρίσκουν κάπως ξενότροπα καὶ ὄχι ρωμαϊκά τὰ δράματα τοῦ Ταγκόπουλου, τὰ μόνον ἴσως δράματα πού γι' αὐτὰ θὰ μπορούσε νὰ πῇ κανεὶς, πὼς εἶναι τὰ καθαυτὰ ρωμαϊκά, τὰ καθαυτὰ ἱστορία καὶ ὁ καθαυτὸ καθρέφτης τῆς σύγχρονης ἐλληνικῆς κοινωνίας. Κι ἡ ἐλληνικὴ κοινωνία σήμερα μοιάζει σὰν ἓνα καράβι πού βρίσκεται ἀνάμεσα σὲ δύο ἀκρογᾶλια. Ὑπάρχουν κάποιον πού καθισμένοι στὴν πρύμνη κοιτᾶνε κατὰ τὴν ἀμμουδιὰ πού ἀφίνουμε πίσω μας. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ κάποιον ἄλλοι πού ὄρθιοι στὴν πρῶρα ἀγωντεύουν μὲ λαχτάρια τὸ ποθητὸ ἄκρο γιάλι, πού ὅλοι πιά τὸ ποθοῦμε καὶ τὸ διψᾶμε καὶ πού σὲ λίγο θὰ ρίξουμε τὴν ἀγκυρά μας. Κι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς ἀκούραστη καὶ ἀδάμαστη, γεμάτη ὁρμὴ καὶ πάθος ξεχωρίζει ἡ διαλεχτὴ μορφή τοῦ ποιητῆ τῶν «Ἀλυσίδων». Καὶ μιλάω ἔτσι γιατί ὁ Ταγκόπουλος κατάρθωσε νὰ πατήσῃ μὲ τόση ἀκρίβεια τὸ δρόμο πού πρέπει νὰ τραβήξῃ τὸ δῶμα στὸν τόπο μας, ὥστε ὅποιος μιλάει πιά γι' αὐτόν, μιλάει πιά γιὰ τὸ θεῖο μας.

Anvers Μάρτης 1908,

ΚΟΥΛΟΥΒΑΤΟΣ

σκοπὸ ἔχει τὸ γράμμα αὐτό; πού θέλει νὰ φτάσῃ ἐκεῖνη πού τῷγραφε; ὁρίστε ἐρώτηση—καὶ τί ἐξηγεῖται ὁ Ἰάκωβος Ὅρτις μὲ τὴν ἐπιστολογραφία του; δὲν εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ πρόχειρη ἀνατομία τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἄρρωστης ἢ γιατρεμένης; Τί ἤθελε ὁ Βάγνερ, μὲ τὴν ἀκατανόητη σύνθεσή του, πού βαστάει κλεισμένη τὴν ἀρμονία μέσα τῆς ὅπως οἱ θαλασσοπέτρες τὰ μαργαριτάρια; οἱ μεγάλοι παλμοὶ παρουσιάζονται πάντα μὲ πρωτότυπη παραξενιὰ φοβίζουσε στὴν πρώτη τους ἐμφάνιση, ὅσο πού νὰ τοὺς καταλάβῃ ὁ κόσμος, ὕστερα λίγο-λίγο γίνονται νοητοὶ καὶ ἐνθουσιάζουσε καὶ ἐπιβόλλουσε τὴ δύναμή τους. Τὰ ἡθικὰ φάρμακα, σὰν ἐκεῖνα πού γιατρεύουσε τίς φυσικὰς ἀδυναμίας, στὴν ἀρχὴ δὲν ἀρέσσουνε, φέρνουνε μάλιστα ἀηδία, ὕστερα ὅμως ἀπὸ πολλὰ βάσανα καὶ ἀγῶνες νικᾶνε καὶ δειχνουσε τὴν εὐεργετικὴ τους δύναμη.

Ὁ ἀγῶνας τοῦ «Νουμᾶ» μεγάλος ὅπως εἶναι, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ κάτι τέτοιους παλμούς καὶ ἀπὸ ἰδέες πρωτότυπες καὶ γερές· τὸ γράμμα τῆς Ἰντας Γαρτζῶνη μού φαίνεται πολὺ ὠφέλιμο καὶ γι' αὐτὸ ἐστοχάστηκα πὼς εἶχα ὑποχρέωση νὰ τοῦ ἀφιερῶσω αὐτὰ τὰ ἀδύο μου λόγια.

Θὰ φροντίσω ἀργότερα νὰ ἐξηγηθῶ καλῆτερα.

Κέρκυρα 28 Θεριστῆ 1908.

THOMAS

ΘΕΑΤΡΙΚΑ

ΤΑ ΠΡΩΤΟΤΥΠΑ

Νέα Παναθήναια—Κινηματογράφος—
Πρωθυπουργία—Ἰωάννης Κωλέτης—
Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς.—Ὁ Μητσόλος.—
Ἡ χειραφετημένη.—Ἡ ἡχώ τῆς λίμνης—Τὸ τίμιο σπῆι—Τὰ ἀπρόοπτα τῆς ἀπογραφῆς—
Φωτεινὴ Σάντρη—Μαρία Πενταγιώτισσα.

Σὲ δύσκολη θέση βρίσκεται ὁ κριτικὸς πού θέλει νὰ μιλήσῃ γιὰ ὅλα τὰ πρωτότυπα ἐλληνικὰ ἔργα πού παίζονται στὰ θεῖα τῶν μας. Ἡ κριτικὴ συνείδηση τότε σκουμπρὶ νὰ καθίσῃ καὶ νὰ ἀναλύσῃ φιλολογώνας τίς κάθε λογῆς θεατρικὲς ἀνοησίες τοῦ κάθε δημοσιογράφου, πού τοῦ σκαρφίστηκε νὰ παρουσιαστῇ καὶ συγγραφέας. Μὰ ἔρχεται ἡ ἀνθρώπινη ἀγανάκτηση νὰ πνίξῃ αὐτὴ τὴν κριτικὴ συνείδηση, καὶ ἀκόμα τὸ ἔλεος πρὸς τοὺς ἀναγνώστες του, πού σὲ τίποτα δὲ φταίεσαν γιὰ νὰ διαβάσουνε ἑστώντας καὶ μὲ τὸν μπαλντὰ στὸ χέρι τίς διάφορες θεατρικὲς κουφιολογίες.

Τὸ εἶπαμε καὶ ἄλλοτε, πὼς ἡ Τέχνη στὴν Ἑλλάδα περνᾶει σήμερα ἀπὸ κρίσιμη ἐποχὴ. Αἰτία κυριώτερη ὅλο τὸ ψευτοκοινωνικὸ ἔπιβεβλιν μὲ τὴν ἡλεσιότητά της δημοσιογραφίας καὶ μὲ τὴν ἑλλειψὴ μιᾶς ἀμερόληπτης κριτικῆς. Κοινὸ δὲν ὑπάρχει. Τὸ κοινὸ τὸ δημιουργεῖ ἡ ρεκλάμα τοῦ τύπου. Κι ὅσοι ξέρουν ποιοὶ ἀνθρώποι σήμερα στὴν Ἑλλάδα ἀντιπροσωπεύουν τὸν Τύπο, καθόλου δὲν παραξενεύονται γιὰ τὴν τέτοια κατάστασι.

*

«Τὰ νέα Παναθήναια τοῦ 1908». Ἔργο παιγμένο ἀπὸ τὴ Νέα Σκηνὴ τριάντα φορές ἴσα μὲ σήμερα τοῦτε τὸ καλοκαίρι. Συγγραφέας, τὸ ραμολιδικὸ πνέμα τοῦ Μπάμπη τοῦ Ἀννίου καὶ τὸ ξεζουμισμένο τοῦ κ. Τσοκόπουλου. Καὶ οἱ δύο δημοσιογράφοι. Ὁλα τὰ ἀστεῖα τῶν δρόμων καὶ τῶν ἐφημερίδων ἀνεβασμένα στὴ σκηνή, μὲ μιὰ πρωτόφαντη χοντροκοπιά. Νὰ γελάσῃ ὁ κοσμάκης ὁ παιδαγωγούμενος ἀπὸ τίς ἐφημερίδες καὶ νὰ πάρουν οἱ συγγραφῆδες πο-

καὶ πρέπει νὰ μετρηθῇ μὲ μέτρα βγαλμένα ἀπ' αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ἀλλὰ δικίον νομίζω νὰ εἰπωθῇ ἰδῶ μιὰ γιὰ πάντα στοὺς κάποιους τέτοιους, πὼς ἡ ὁμορφιά τέτια πού τὴν ἰννοοῦνε εἴτανε εἶναι καὶ θὰ εἶναι πάντα τὸ σημάδι μιᾶς τέχνης ἑκπεσμένης καὶ ὁ πόθος μιᾶς κοινωνίας πού βρίσκεται σὲ κατὰπτωσι, καὶ ὅτι ἓνα τέτιο σημάδι κ' ἔσαν τέτιο πόθο μάταια τὸν ζήτανε καὶ θὰ τὸν ζήτανε πολὺν καιρὸ ἀκόμα στὴ Νεοελληνικὴ Τέχνη πού μόλις τώρα ἀρχίζει τὸ ἀνθισμὰ της καὶ πού ταιριαστὸ ταῖρι τῆς ἔρχεται ὄχι ἡ λατρεία τῆς κάποιας τέτιας ὁμορφιάς ὅπως τὴ θέλουν αὐτοὶ ἀλλὰ ἡ ἀδάμαστη ψυχὴ καὶ τὰ τιτανικά νεῦρα τοῦ ἥρωα πού ξεκινᾶει γιὰ νὰ καταπιαστῇ καὶ ὁ μεγάλο καὶ ὑπερανθρώπο ἀγῶνα. Καὶ οἱ ἀδάμαστες ψυχὲς καὶ τὰ τιτανικά νεῦρα—κι ἄς τὸ ποῦμε ἰδῶ μιὰ γιὰ πάντα δὲν εἰν' ἐκεῖνα πού μὰς δίνουν τοὺς τύπους τῆς συμμετρικῆς ὁμορφιάς, ἀλλὰ ἐκεῖνα πού ἐξαντλήσουνε ὅλη τους τὴ ζωτικότητα στὴ δούλεψη τοῦ Μεγάλου καὶ τοῦ Λαμπροῦ, ἀφίνουν γιὰ τίς ἀκόλουθες γενεές, γιὰ τοὺς ἐκφυλισμένους, κουρελιασμένους ἀπογόνους τοὺς τὸν πόθο καὶ τὴν λατρεία τοῦ Ωραίου καὶ τοῦ Καλοῦ. Καὶ τὸ καθρέφτισμα μιᾶς τέτιας ψυχικῆς καταστάσεως πολὺ ἀδικοῦνε καὶ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὴν ἐποχὴν μας ἐκεῖνοι πού ζήτανε νὰ τῷδρουν στὴ σύγχρονη τέχνη μας. Κ' ἴσως γι' αὐτὸ καὶ ἴσως μόνο γι' αὐ-